

Електронне "Державне управління: удосконалення та розвиток"
включено до переліку наукових фахових видань України з питань державного управління
(Наказ Міністерства освіти і науки України від 22.12.2016 № 1604)
www.dy.nauka.com.ua | № 10 2018 р. | 31.10.2018

УДК 364.35-043.86(477)

*О. В. Марценюк-Розарьонова,
к. е. н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Вінницький національний аграрний університет
О. А. Озвенчук,
магістр, кафедра фінансів, банківської справи та страхування,
Вінницький національний аграрний університет*

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

*О. V. Martsenyuk-Rozaronova,
Candidate of economic sciences,
associate professor of department of finances, banking and insurance,
Vinnytsia national agrarian University*

*О. А. Ozventschuk,
Master, department of finances, banking and insurance,
Vinnytsia national agrarian University*

STATE AND PERSPECTIVES FOR THE DEVELOPMENT OF NON-MEMBER PENSION INSURANCE IN UKRAINE

У статті проведено аналіз сучасного стану системи недержавного пенсійного забезпечення. Побудовано ієрархічну модель, яка дозволила структурувати проблеми пенсійного страхування, встановити взаємозв'язок між ними та визначити послідовність їх вирішення. Розглянуто основні аспекти розвитку недержавного пенсійного страхування в Україні як основної форми додаткового страхування пенсії. У ході дослідження визначено зміст та функції недержавного пенсійного забезпечення, окреслено особливості його реалізації в умовах трансформаційного періоду, визначено перспективи розвитку недержавного пенсійного страхування. Проблема пенсійного забезпечення щороку загострюється: до 2050 р. кількість пенсіонерів у країні подвоїться, тому перед державою може постати дилема: або збільшити відрахування від фонду оплати праці, або скоротити розмір пенсій. Необхідним є розгляд питань реформування існуючої системи недержавного пенсійного страхування та пошук дієвих інструментів забезпечення стабільного та надійного джерела пенсійних коштів.

The article analyzes the current state of the system of non-state pension provision. A hierarchical model has been constructed that allowed structuring the problems of retirement insurance to establish a relationship between them and determine the sequence of their solution. The main aspects of the development of non-state pension insurance in Ukraine as the main form of supplementary pension insurance are considered.

In the course of the study, the content and functions of non-state pension provision were determined, features of its realization in the conditions of the transformation period were outlined, prospects of development of non-state pension insurance were determined.

The non-state pension system plays an important role in pension provision for citizens, and is also a guarantor of decent living after retirement. The development of the market of non-state pension funds in Ukraine should become one of the strategic investment sources aimed at supporting economic growth in Ukraine as a whole.

It is necessary to create preconditions for the functioning of the entities of the accumulation system of pensions and to determine the rules and instruments for guaranteeing the rights of participants in the pension system of the accumulation system.

The problem of pensions is growing every year: by 2050, the number of retirees in the country will double, so the state may face a dilemma: either increase the deduction from the wage fund or reduce the amount of pensions. It is necessary to consider reforming the existing system of non-state pension insurance and find effective tools to provide a stable and reliable source of pension funds.

Sufficiently significant impact on the development of non-state pension provision is the ability of non-state pension funds to effectively manage borrowed funds in order to maintain and moderate increase by investing in reliable, liquid and profitable assets.

Ключові слова: *реформа; пенсійне страхування; пенсійна система; пенсійне забезпечення; недержавний пенсійний фонд; пенсійні активи; внески.*

Keywords: *reform; pension insurance; pension system; pension; non-state pension fund; retirement assets; contributions.*

Постановка проблеми. Конституція України визначила право громадян на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом [1]. Важливим кроком на шляху до забезпечення права громадян на соціальний захист і забезпечення гідного рівня життя при досягненні пенсійного віку було реформування пенсійної системи і створення додатково до гарантованого державою джерела пенсійних виплат недержавної системи пенсійного забезпечення. Основною ціллю даної статті є спроба визначити основні аспекти розвитку недержавного пенсійного страхування в Україні як основної форми додаткового страхування пенсії. Для досягнення результату дослідження необхідно визначити зміст та функції недержавного пенсійного забезпечення та визначити перспективи розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення питань розвитку недержавного пенсійного забезпечення в Україні, як основи страхування додаткової пенсії, не є новим у економічних дослідженнях. На сьогодні вітчизняні вчені економісти: Базилевич В.Д., Базилевич К.С. [1], Гайдук І. С. [2], Говорушко Т.А. [3] та інші підкреслюють складність проблем державних соціальних програм пенсійного забезпечення та питання важливості реформування пенсійної системи України.

При цьому відзначають необхідність розвитку недержавного пенсійного забезпечення, що базується на засадах добровільної участі громадян, роботодавців та їх об'єднань у формуванні пенсійних накопичень з метою отримання громадянами недержавних пенсійних виплат, які є додатковими до пенсій з системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.

Викладення основного матеріалу дослідження. Україна формує класичну трирівневу пенсійну систему. Третій рівень створено у вигляді добровільного недержавного забезпечення за пенсійними схемами з певними внесками. Його основу становлять недержавні пенсійні фонди (НПФ), діяльність яких у країні поки що не можна назвати активною.

Згідно Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», який набрав чинності з 1 січня 2004 р., визначено три рівні системи пенсійного забезпечення:

- солідарну систему загальнообов'язкового пенсійного страхування;
- накопичувальну систему загальнообов'язкового страхування;
- систему недержавного пенсійного страхування (рис. 1) [6].

Система недержавного пенсійного страхування (забезпечення) (НПЗ) становить третій рівень пенсійної системи України і відноситься, як і другий рівень до накопичувальної системи пенсійного

забезпечення. Вона запроваджена Законом України «Про недержавне пенсійне забезпечення» додатково до загальнообов'язкового пенсійного страхування. В системі НПЗ фізичні особи та роботодавці можуть брати участь добровільно.

Недержавне пенсійне забезпечення здійснюється:

- 1) недержавними пенсійними фондами – шляхом укладання пенсійних контрактів між адміністраторами фондів та вкладниками;
- 2) страховими організаціями – шляхом укладання договорів страхування довічної пенсії, страхування ризику настання інвалідності або смерті учасника фонду;
- 3) банківськими установами – шляхом укладання договорів про відкриття пенсійних депозитних рахунків [6].

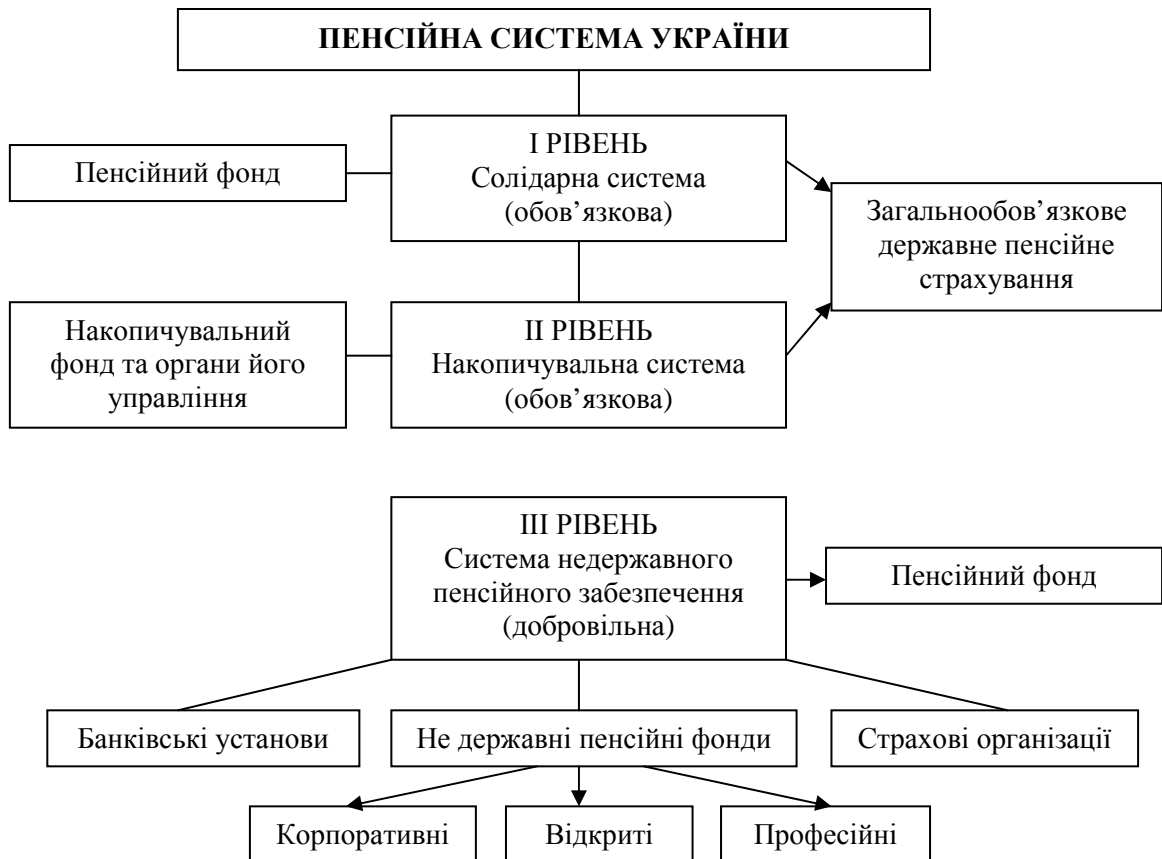

Рис. 1. Підсистеми пенсійної системи України

**Джерело: розроблено автором на основі [2]*

При вище зазначеній структурі системи пенсійного забезпечення, як зазначає Базилевич В.Д., страхування додаткової пенсії здійснюється страховими компаніями та пенсійними фондами, а гарантована (основна) пенсія виплачується державою і залежить від здатності держави акумулювати необхідні для цієї мети грошові засоби [1].

У найближчому майбутньому в Україні недержавний пенсійний фонд має стати основним джерелом для пенсійних виплат. Так звана солідарна система внесків у Пенсійний фонд, яка діє і нині, перестає себе виправдовувати в умовах вкрай несприятливої, як зазначалось вище, демографічної ситуації в Україні (чисельність працюючих та пенсіонерів приблизно рівна).

Станом на 30.09.2017 р. загальна кількість учасників НПФ становила 840,1 тис. осіб (станом на 30.09.2016 р. – 833,0 тис. осіб), з яких отримали/ отримують пенсійні виплати 84,0 тис. осіб (10,0% від загальної кількості учасників).

Станом на 30.09.2017 р. в Державному реєстрі фінансових установ містилася інформація про 64 недержавних пенсійних фонди (далі – НПФ) та 22 адміністратори НПФ (довідково: станом на 30.09.2016 р. у Державному реєстрі налічувалось 65 НПФ та 22 адміністратори).

Аналіз діяльності ринку недержавного пенсійного забезпечення проведено на підставі поданих звітних даних станом на 30.09.2017 р. Основні показники діяльності НПФ, згідно з поданими звітними даними, та темпи їх приросту наведені в таблиці 1.

Таблиця 1.
Динаміка основних показників діяльності недержавних пенсійних фондів [4]

Показники	Станом на 30.09.2015	Станом на 30.09.2016	Станом на 30.09.2017	Темпи приросту, %	
				станом на 30.09.2016/ станом на 30.09.2015	станом на 30.09.2017/ станом на 30.09.2016
Кількість укладених пенсійних контрактів, тис. шт.	58,1	61,5	68,4	5,9%	11,2%
Загальна кількість учасників НПФ, тис. осіб	834,2	833,0	840,1	-0,1%	0,9%
Загальна вартість активів НПФ, млн. грн.	2107,3	2076,9	2326,8	-1,4%	12,0%
Пенсійні внески, всього, млн. грн.	1865,9	1875,8	1972,7	0,5%	5,2%
у тому числі:					
-від фізичних осіб	77,3	87,1	122,3	12,7%	40,4%
-від фізичних осіб-підприємців	0,2	0,2	0,2	0,0%	0,0%
-від юридичних осіб	1788,1	1787,7	1849,5	-0,02%	3,5%
Пенсійні виплати, млн. грн.	528,9	608,2	711,5	15,0%	17,0%
Кількість учасників, що отримали/отримують пенсійні виплати, тис. осіб	80,8	80,7	84,0	-0,1%	4,1%
Сума інвестиційного доходу, млн. грн.	984,7	1008,1	1318,3	2,4%	30,8%
Прибуток від інвестування активів недержавного пенсійного фонду, млн. грн.	780,0	774,1	1034,5	-0,8%	33,6%
Сума витрат, що відшкодовуються за рахунок пенсійних активів, млн. грн.	204,7	234,0	283,8	14,3%	21,3%

Станом на 30.09.2017 р. адміністраторами недержавних пенсійних фондів укладено 68,4 тис. шт. пенсійних контрактів, що більше на 11,2% (6,9 тис. шт.) порівняно зі станом на 30.09.2016. Структура пенсійних контрактів станом на 30.09.2017: - з вкладниками – фізичними особами – 61,0 тис. шт.; - з вкладниками фізичними особами-підприємцями – 0,1 тис. шт.; - з вкладниками – юридичними особами – 7,3 тис. шт.

Пенсійною реформою передбачені суттєві зміни до порядку нарахування пенсій та умов їх призначення. Зокрема, вже починаючи з 1 січня 2018 року для призначення пенсії за віком необхідно мати не менше 25 років страхового стажу. Кожного року до 2028 року страховий стаж, необхідний для отримання пенсії, буде збільшуватися на один рік, поки він не досягне 35 років. Отже, для того, щоб заробити право на отримання пенсії за віком від держави, працювати треба буде довше [5].

Реформа також передбачає, що на додаток до існуючої (солідарної) системи пенсійного забезпечення, вже починаючи з 1 січня 2019 року має функціонувати накопичувальна система.

Висновки. Сьогодні проблема розвитку недержавного пенсійного страхування полягає у недостатній обізнаності людей із нововведеннями. Негативно також впливає на діяльність недержавного фонду те, що за своєю структурою та принципами роботи він нагадує кредитні та страхові компанії, рівень довіри до яких серед населення України сьогодні не є надто високим [3].

З метою сприятливого розвитку недержавного пенсійного страхування в Україні, на законодавчому рівні впроваджено систему гарантій, пов'язаних із забезпеченням контролю і нагляду з боку держави. Ставка робиться також на взаємний контроль між фінансовими структурами, котрі здійснюють капіталовкладення у структуру недержавного пенсійного фонду та підтримують інформаційну прозорість роботи фондів. Виходячи із вище вказаного, на сьогодні працююче населення

Україні повинно розуміти, що яку пенсію ви отримаєте в майбутньому, залежатиме від розміру внесків до активів недержавного пенсійного страхування, що їх виплачуватиме.

Література.

1. Базилевич В.Д., Базилевич К.С. Страхова справа. – 4-те вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2005. – 351 с.
2. Гайдук І. С. Стан недержавного пенсійного забезпечення в Україні / І.С. Гайдук // Наукові праці НДФІ. – 2017. - № 2. – С.145-155
3. Говорушко Т.А. Страхові послуги. Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 400 с.
4. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.nfp.gov.ua/files/17_Dep_Repetska/NPF_III_kv%202017.pdf
5. Офіційний сайт «Фориншурер» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forinsurer.com>
6. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування закон України від 09.07.2003 №49 // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 49. – Ст. 376.

References.

1. Bazylevych V.D. and Bazylevych K.S. (2005), *Strakhova sprava* [Insurance business], Znannia, Kyiv, Ukraine.
2. Gaiduk I. S.(2017), “Status of non-state pension provision in Ukraine”, *Naukovi pratsi NDFI*, vol.2, pp. 145-155.
3. Govorushko T.A.(2005), *Strakhovi posluhy* [Insurance services], Tsentr navchal'noi literatury, Kyiv, Ukraine.
4. Natsional'na komisiia, scho zdijsniuie derzhavne rehuliuвання u sferi rynkiv finansovykh posluh (2017), “Results of the development of the system of non-state pension provision as of 09.30.2017”, available at: https://www.nfp.gov.ua/files/17_Dep_Repetska/NPF_III_kv%202017.pdf (Accessed 08 October 2018).
5. Forinsurer, available at: <https://forinsurer.com>, (Accessed 07 October 2018).
6. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), The Law of Ukraine “About compulsory state pension insurance”, available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15> (Accessed 05 October 2018)

Стаття надійшла до редакції 10.10.2018 р.